

Коваль Геннадій, Дехтярьов Владислав, Якименко Кирило

(м. Миколаїв)

З ШЕВЧЕНКОМ В СЕРЦІ: МИКОЛАЇВ ПРОСВІТЯНСЬКИЙ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Розглядається діяльність миколаївської «Просвіти» на початку її існування та виставкова спрямованість, закладена М. Аркасом.

Місто героїв - місто-герой Миколаїв - одне з найкращих міст України, її Півдня, завжди мало саму цікаву та насичену діяннями великих та простих людей історію. В різні періоди історії Миколаїв був надзвичайно цікавим містом. На самому початку ХХ ст. наше місто було одним із центрів відродження українства, українського національно-визвольного руху, “Просвіти”. Не дивлячись на багато століть панування проклятої радянської червоної влади, Миколаїв, завдяки тогочасним українським газетам, постає перед нами як один із центрів відродження українського народу. Миколаїв жив із Шевченком у серці, як і вся Україна. Українські часописи того часу розповідали, серед іншого, і про діяльність “Просвіти” в Миколаєві. В газеті “Село” це висвітлювалося в рубриці “За тиждень. З українського життя. З життя “Просвіт”” та в рубриці “Дописи”, в замітках про “Г. Миколаїв (на Херсонщині)”.

Газета “Рада” повідомляла, що в товаристві “Просвіта” у Миколаїві, як повідомляв, в свою чергу, “Николаевский Курьер”, в кінці квітня 1909 р. відбулись були загальні збори членів товариства. Збори відкрив заступаючий місце голови В. Дейнеко, який сказав насамперед до присутніх тепле слово з приводу смерті бувшого фундатора й голови “Просвіти” М. Аркаса. Промову цю слухачі вкрили рясними оплесками. Тоді добродій Дейнеко запропонував зборам вшанувати пам’ять небіжчика, уставши. Після цього збори взялися до обміркування справ товариських. Затвердили звідомлення “Просвіти” про діяльність її в 1908 році й обрахунки прибутків та видатків на цей рік.

Замість вибувших сього року по черзі С. Гайдученка, Є. Маковського й по смерті М. Аркаса, збори обрали за членів ради: О. Аркаса, С. Гайдученка й М. Аркаса 2-го, і з обраних торік членами zostалися: В. Дейнеко, Б. Кузнецов і Є. Литвин. Крім того було обрано ще кандидатів на членів ради, членів і кандидатів ревізійної комісії.

Шануючи щиро пам’ять небіжчика М. Аркаса, збори постановили зробити за-для “Просвіти” бюст і портрет його і одну із стипендій у середній технічній школі та просвітянську бібліотеку назвати ім’ям М. Аркаса. Наприкінці за великі послуги товариству загальні збори одногolosно обрали за почесних членів “Просвіти” О. Аркаса й С. Гайдученка [1, с. 3].

Перегорнемо сторінки української газети “Село”. В одному із номерів цей часопис писав про справи на Херсонщині, сучасній Миколаївщині. По селах, що лежать в околицях Миколаєва, останніми часами помічається духовний розвиток селян і прокидається любов до рідного українського. По селах почала селянська молодь складатись у аматорські гуртки і виставляти різні українські п’єси. Таки

вистав більш випало на Різдво. У селі Максимівці оце 26 грудня минулого року, виставляли «Наталку-Полтавку», а на другий день «Дай серцеві волю, заведе в неволю». У селі Веселий-Кут, 27 грудня виставлено було «Сватання на Гончарівці». На усіх виставах було повно селян, так що багатьом і місця не вистачало. Селянам дуже подобались вистави. Дякуючи цим виставам і пияцтво значно зменшилося по сих селах, бо селяни, замість того, щоб пити горілку, йшли на виставу, бо, як казали вони, сором пити горілку, коли у їхньому селі грають на рідній, українській мові.

26 грудня 1908 року, на кораблебудівному заводі гуртком аматорів – робочих було виставлено «Зимовий вечір». Людей на виставі було дуже багато [2, с. 8].

Переглянемо та перелічимо вистави, які було поставлено на сцені миколаївською “Просвітою” на початку 1911 р. Миколаївська “Просвіта” в першій декаді січня 1911 р. була перебралась у нову більшу квартиру з більшою сценою. У новім 1911 р. “Просвіта” вже влаштувала була дві вистави: “Запорожець за Дунаєм” і “Мартин Боруля”. Народу на виставах було багато [2, с. 1]. Виставлено було 9 січня 1911 р. п’єсу Карпенка-Карого “Розумний та дурень”. Народу на виставі було не багато [3, с. 2]. Влаштовано було 16 січня 1911 року виставу п’єси “Жидівка-вихреста” і зібрано грошей більше 140 карб. [4, с. 2]. Було 23 січня виставлено драму Кропивницького “Доки сонце зійде”; по [5, с. 2] виставі були танці [5, с. 3]. Виставлено було 8 січня драму Карпенка-Карого “Безталанна”; збор був повний. 29 січня улаштовано драматично-співочий вечір; виставлено було жарти Володського “Посеред спитайся, а потім вже лайся” й Кропивницького “По ревизії”; хор “Просвіти» співав українських пісень; збору було 60 карб. 30 січня виставлено драму Карпенка-Карого “Наймичка”; по виставі були танці; збору було 70 карб. [6, с. 2].

В цей час українське слово що далі, то здобувало все більшої прихильності серед народу. Українських вистав відбувалося дуже багато. За останній час, в кінці лютого - на початку березня 1911 р., у Миколаєві відбулось аж три українських вистави (у робітників, фершалів і хліборобів), на рудниках – 2 вистави, у школах – 3 вистави, було кілька вистав на фабриках і в дрібніших містах та по селах [7, с. 4].

В українському періодичному виданні “Засів” в рубриці “Українське жите” знаходимо статті про діяльність миколаївської “Просвіти” в статтях про “Українські гулянки”, “Пам’яті М. Аркаса”, “Товариство “Просвіта” в Миколаєві”, “З життя “Просвіт” та інших. Звичайно ж, що в Миколаєві, як і по всій Російській імперії, були величезні заборони щодо всього українського. Миколаївській «Просвіті» заборонено було друкувати афіші й читати реферати українською мовою; адміністрація вимагала, щоб усе було на “русском всем понятном языке” [8, с. 69]. Не дивлячися ні на які перепони та заборони, миколаївська “Просвіта” за останніх три місяці 1910 р. улаштувала 17 вечірок, за перший місяць 1911 р. – 11 вечірку – усі з гарним матеріальним і художнім успіхом; товариство мало невеличку бібліотеку, де було коло 350 книжок [9, с. 107].

Українській трупі Т. Колесниченка в середині квітня 1911 р. у Миколаєві заборонено було друкувати афіші українською мовою й назватись українською трупою; тільки після довгих домагань трупі дозволено було іменуватись українською, афіши ж, все рівно, доведеться друкувати російською мовою [9, с. 108]. Ніколи не забували в Миколаєві про рідного М. Аркаса. Миколаївська “Просвіта” 30 квітня 1911 р. вшанувала другі роковини смерті свого фундатора, відомого українського діяча Миколи Аркаса. Виставлено було оперу “Катерина”, до якої музику написав Аркас. Людей було багато. Вечір мав великий успіх і пройшов дуже гарно. Вистава закінчилась апофеозом у честь покійного композитора [10, с. 155].

У місті Миколаєві в кінці першої половини липня 1911 р. в садку тверезості було влаштовано народну українську гулянку під назвою “Вечір на Зелених Святках”. Великий садок було чепурно прибрано в українському стилі. Була й корчма з традиційним євреєм, а по садку – розкидані ятки, де продавалися вареники, пампушки то що. Спочатку гулянки, хлопці та дівчата з музикою пройшли по садку, несучи зелені квітки та васильки. На відкритій сцені, чималий хор порядно проспівав 2 українські пісні, було показано живі малюнки з українського життя й прочитано кілька українських байок. Гулянка пройшла добре [11, с. 299].

На превеликий жаль, в миколаївській “Просвіті” були й великі трагічні втрати. У Миколаєві на початку 1911 р. помер був український діяч і член місцевої “Просвіти” Н.П. Милевський [12, с. 492].

Товариство “Просвіта” на початку жовтня 1911 р. в Миколаєві виставило було комедію Зіневича “Пан Штукаревич” і драму Ф.Костенка “Батраки”. Аматори грали добре. По виставі були танці. Збору було з першої п’єси 40 карб., а з другої 25 карб. [12, с. 459]. Діяльність Миколаївської “Просвіти” в жовтні 1911 р. виявлялася переважно в урядженню українських вистав. На жаль, артистична комісія «Просвіти» часто вибирала не зовсім доладні п’єси для вистав. Так, в останніх днях жовтня виставлено було “Пана Штукаревича” й “Недолюдьків” - п’єси порожні й беззмістовні. Заробляла “Просвіта” на своїх виставах небагато [13, с. 539].

Вся Україна збирала кошти на пам’ятник Великому Кобзареві. На пам’ятник Т. Шевченкові за останній час, в листопаді - грудні 1911 р., було надіслано чимало великих жертв. Редакція української газети “Рада” передала об’єднаному комітетові 700 карб., українська трупа Гайдамаки – 31 карб., Миколаївська міська дума – 100 карб., Житомирська міська дума – 100 карб. Усього за місяць падолист (листопад) до Київського об’єднаного комітету надіслано 1.338 карб. Досі на пам’ятник вже зібрано більше 100 тис. карб. [14, с. 652].

Миколаївська «Просвіта» на другий день Різдва 1912 р. була виставила українську пієсу Тогобочнього “Мати-наймичка”. Збору було 135 карб. [15, с. 2]. За перші дві декади січня 1912 р. Миколаївська «Просвіта» улаштувала кілька українських вистав. Виставляли «Циганку Азу», «Царицині черевички».

«Наталку Полтавку» й ще раз «Циганку Азу». Зароблено було на виставах од 40 до 140 карб. [16, с. 27].

Підкреслимо, що не цуралася української справи і Миколаївська міська управа. На пам'ятник Т.Шевченкові в кінці січня 1912 р. до київського об'єднаного комітету було надіслано від Миколаївської міської управи 100 карб. [17, с. 35]. В цей же час Миколаївська міська дума постановила провести в місті електричний трамвай [18, с. 59]. Миколаївська “Просвіта” 5 лютого 1912 р. впорядила українську виставу “Запорожець за Дунаєм”. Вистава пройшла далеко гірше проти всіх попередніх, бо з “Просвіти” вийшли достопочтенні добродії Кремньов (режисер) і Манілов (дирижер), які досі багато працювали над піднесенням художности просвітянських вистав [18, с. 59].

Миколаїв був у самій гущі всіх справ, що відбувалися в Російській імперії в то буремний час. Ленські події відгукнулись і на Україні. У Києві, Одесі, Миколаїві. Харкові, Катеринославі, Херсоні й де-яких інших містах робітники багатьох фабрик і майстерень, шануючи пам'ять убитих ленських робітників, бастували по одному дню [19, с. 137]. Миколаївська “Просвіта” 31 березоля 1912 року виставляла “Наталку-Полтавку” й “По ревизії” [19, с. 138]. Таким чином, ми бачимо, що місто Миколаїв на початку ХХ ст., завдяки українському національному рухові, його діяльності в формі “Просвіти” жило з Шевченком у серці, дбаючи про відновлення, відродження поневоленого українського народу.

Література

1. З життя “Просвіт” // Рада (Київ). 1909. Середа. 29 априля (12 травня). С. 3.
2. Дописи. Г. Миколаїв (на Херсонщині) // Село (Київ): українська народна ілюстрована газета для селян і робітників. 1910. № 3. 14 Січня (Января). С. 8, 1.
3. За тиждень. З українського життя. З життя «Просвіт» // Село (Київ): українська народна ілюстрована газета для селян і робітників. 1911. № 4. 20 Січня (Января). С. 2.
4. Там само. № 5. 27 Січня (Января). С. 2.
5. Там само. № 6. 3 Лютого (Февреля). С. 2 – 3.
6. Там само. № 7. 10 Лютого (Февреля). С. 2.
7. Українське жите. Українське слово. Засів (Київ). Українська тижнева народня ілюстрована газета. 1911. № 1. Субота. 4 марта. С. 4.
8. Українське жите. Заборони. Миколаївській «Просвіті». Засів (Київ). Українська тижнева народня ілюстрована газета. 1911. № 5. Пятниця. 1 априля. С. 69.
9. Засів (Київ). Українська тижнева народня ілюстрована газета. 1911. № 8. Пятниця. 22 априля. С. 107, 108.
10. Українське жите. Пам'яті М. Аркаса // Засів (Київ). Українська тижнева народня ілюстрована газета. 1911. № 11. Пятниця. 13 мая. С. 155.
11. Українське жите. Українські гулянки // Засів (Київ). Українська тижнева народня ілюстрована газета. 1911. № 20. Пятниця. 15 іюля. С. 299.

12. Засів (Київ). Українська тижнева народня ілюстрована газета. 1911. № 32. Пятниця. 7 октября. С. 492, 459.

13. Українське життє. З життя «Просвіт». Засів (Київ). Українська тижнева народня ілюстрована газета. 1911. № 35. Пятниця. 28 октября. С. 539.

14. Українське життє. На памятник Т. Шевченкові. Українське життє. Засів (Київ). Українська тижнева народня ілюстрована газета. 1911. № 42. Пятниця. 23 декабря. С. 652.

15. Українське життє. З життя українських «Просвіт» // Засів (Київ). Українська тижнева народня ілюстрована газета для селян і робітників. 1912. № 1. Пятниця. 6 января. С. 2.

16. Українське життє. Діяльність українських товариств. Миколаївська «Просвіта» // Засів (Київ). Українська тижнева народня ілюстрована газета для селян і робітників 1912. № 3. Пятниця. 20 января. С. 27.

17. Українське життє. На памятник Т. Шевченкови // Засів (Київ). Українська тижнева народня ілюстрована газета для селян і робітників 1912. № 4. Пятниця. 27 января. С. 35.

18. Там само. № 7. Пятниця. 17 февраля. С. 59.

19. Там само. № 15. Пятниця. 20 апреля. С. 137, 138.

Корінчук Олександр
(м. Миколаїв)

КЕРАМІКА В ПІЗНЬОСКІФСЬКІЙ АРХЕОЛОГІЧНІЙ КУЛЬТУРІ НИЖНЬОГО ПОДНІПРОВ'Я

Питання походження кераміки в поселеннях пізньоскіфської археологічної культури нижнього Подніпров'я з III століття до н. е. до III століття н. е. є дуже важливим та актуальним для визначення зав'язків між «варварським світом» та античним світом. Хоча це є важливим чинником для визначення торговельних та культурних зав'язків, цим дослідженням займалися доволі мало.

Пізньоскіфська археологічна культура Нижнього Подніпров'я. Цей період охоплює час з III століття до н. е. до III століття н. е., характеризуючись значними змінами в соціальному устрої, економіці та культурному житті скіфських племен, які населяли цю територію. [1, с. 476]. Розташовані на південних рубежах сучасної України, пізньоскіфські поселення відігравали важливу роль у взаємодії між степовими кочівниками та грецькими колоністами, які заснували міста-держави вздовж берегів Чорного моря. Вони представляють собою важливий об'єкт для вивчення міжкультурної взаємодії та технологічних інновацій давніх часів. Одним з ключових елементів матеріальної культури скіфів була кераміка, яка не лише виконувала практичну роль у повсякденному житті, але й слугувала важливим індикатором соціальних, економічних та культурних процесів [1, с. 477]. Питання походження кераміки у цій культурі залишається предметом